

1. AZ ÚJ CSEHSZLOVÁK KORMÁNY, A CSEHEK ÉS SZLOVÁKOK NEMZETI FRONTJA KORMÁNYÁNAK PROGRAMJA

Kassa, 1945. április 5.*

I

A több mint hat esztendei idegen elnyomás után elérkezett az idő, amikor sokat szenvedett hazánk fölött felvirrad a szabadság napja. Nyugat felé vezető dicsőséges győzelmes útja során a Vörös Hadsereg felszabadította a Csehszlovák Köztársaság első területeit. Nagy szövetségesünknek, a Szovjetunióknak köszönhetően így lehetővé vált, hogy a felszabadított területre visszatérjen a köztársaság elnöke, s itt, ismét hazai földön, megalakuljon az új csehszlovák kormány.

Az új kormány a csehek és szlovákok széles körű Nemzeti Frontjának kormánya, s mindazon társadalmi rétegek és politikai irányzatok képviselői alkotják, amelyek itthon és a határokon túl felszabadító harcot vívtak a német és a magyar zsarnokság megdöntéséért. Az új kormány feladatának tekinti, hogy ezt a harcot a Szovjetunió és a többi szövetséges oldalán a végsőkig, a köztársaság teljes felszabadításáig folytassa, hogy a cseh és a szlovák nemzet minden erejével hozzájáruljon a hitleri Németország teljes vereségéhez, s megtegye az első lépéseket nemzeteink új, boldogabb életének megeremeléséhez a felszabadított hazában.

A kormány jelenlegi összetételében küldetését időben korlátozotttnak tekinti. A köztársaság többi részének, főként a cseh országrészek felszabadítása után a köztársasági elnök alkotmánydekrétuma értelmében a nemzeti bizottságokra alapozva sor kerül az ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztására és összehívására. Az ideiglenes Nemzetgyűlés megerősíti tisztségében a köztársasági elnököt a rendes választás megejtéséig, s az elnök a hazai és külföldi nemzeti ellenállás valamennyi tényezője arányos képviselőjének figyelembe vételével kinevezi az új kormányt. Ez a kormány és az ideiglenes Nemzetgyűlés a lehető legrövidebb időn belül előkészíti és lebonyolítja az általános, titkos és közvetlen választásokat az Alkotmányozó Nemzetgyűlésbe, amelynek feladata a köztársaság új alkotmányának kidolgozása, s jövőjének szilárd alkotmányos alapokra helyezése lesz.

---

* A magyar fordításhoz használt eredeti szlovák nyelvű szöveg forrása. *Program prvej domácej vlády republiky, vlády Národného frontu ěechov a Slovákov*. Ministerstvo informácií, Košice 1945. A kormányprogram szövegét közölte a szlovák nyelvű *Pravda* című napilap 1945. április 8-i száma is. Az Edvard Beneš vezette londoni csehszlovák emigráció és a Klement Gottwald vezette moszkvai csehszlovák kommunista emigráció 1945. március 22–29-i moszkvai megbeszélései négy ponton eredményeztek áttörést, illetve végleges megállapodást. Egyrészt sikerült a három cseh és egy szlovák baloldali pártból – a Csehszlovák Kommunista Pártból, a Csehszlovák Szociáldemokrata Munkáspártból és a Benešhez legközelebb álló Cseh Nemzeti Szocialista Pártból, valamint a Szlovák Kommunista Pártból, továbbá két polgári pártból – A Cseh Néppártból és a Szlovák Demokrata Pártból – létrehozniuk a Nemzeti front nevű koalíciót, amely a második világháború utáni első csehszlovák koalíciós kormányt alkotta. Másrészt eredményes tárgyalásokat folytattak a szovjet vezetéssel arról, hogy a szovjet hadsereg által elfoglalt területeken a csehszlovák állami szervek – Kárpátalja kivételével – mindenhol fokozatosan átvehetik a hatalmat. Kárpátalja Szovjetunióknak történő átadásáról, amelyet Beneš már 1939-ben felvetett Majszkij londoni szovjet nagykövetnek, szintén elvi megállapodásra jutottak a szovjet kormánnyal. S végül sikerült megegyezniük a moszkvai kommunista emigráció által összeállított kormányprogram-javaslat valamennyi vitás kérdésében. A szociáldemokrata Zdeněk Fierlinger vezette új csehszlovák kormány jelképesen 1945. április 4-én Kassán, az 1945. évi 1. számú köztársasági elnöki dekrétum alapján alakult meg, s másnap nyilvánosságra hozta programját. A kassai kormányprogram és a moszkvai programtervezet között a világháború utáni nemzetiségi politika szempontjából fontos eltérést jelentett, hogy a XV. fejezetben a végleges, kassai változat nemcsak a német, hanem a magyar kisebbségi iskolák bezárását is célul tűzte ki. A kormányprogram amellelt, hogy alapvetően meghatározta a világháború utáni Csehszlovákia politikai erőviszonyait, irányvételét, megkönnyítve így a kommunisták rohamos térnyerését a háború utáni viszonyok közt kulcsfontosságú bel- és hadügy, illetve a földművelésügyi minisztériumban, illetve a legfontosabb hatalmi ágazatokban. A kormányprogram – a cseh-szlovák viszony átmenetinek bizonyult megegyezéses rendezése mellett – a német- és magyarelleses jogfosztó intézkedéseknek is alapdokumentumává vált. KAPLAN:1993, 215–228; ŠUTAJ:1993:31–36; MANDLER:2002, 36–43.

II.

Egyelőre azonban még háborús front húzódik végig köztársaságunk területén, Nyugat-Szlovákiában és a cseh országrészekben még a halálosan sebzett, de kétségbeesetten védekező ellenség garázdálkodik, testvéreink milliói még az elviselhetetlen járom alóli felszabadulást várják. Ezen körülmények között a kormány fő feladata, aminek minden egyebet alá kell rendelni, Csehszlovákia háborús erőfeszítésének a lehetőség határáig való fokozása lesz, az egész ország felszabadításáig és a hitleri Németország teljes vereségéig.

A kormány ezért minden rendelkezésére álló eszközzel támogatni fogja az előrenyomuló Vörös Hadsereget – gyors ütemben helyreállítja a feldúlt vasútvonalakat, országutakat, hidakat csakúgy, mint a távíró- és távbeszélő vezetékeket, támogatni fogja a hadiközlekedést, gondoskodni fog a szovjet csapatok és a hozzájuk tartozó hátországi intézmények megfelelő elszállásolásáról, ellátja a sebesült vöröskatonákat, s hozzájárul a Vörös Hadsereg egységeinek élelmiszerezéssel, takarmánnyal és egyéb szükségletekkel való ellátásához. A kormány e feladatok teljesítését a nemzeti bizottságoktól és egyéb szervektől is határozottan meg fogja követelni. A háború folytatásának rendeljük alá a felszabadított területen végrehajtandó politikai, gazdasági, szociális és kulturális intézkedéseket is.

A felszabadított területen a kormány folytatni fogja Csehszlovákia katonai szolgálatra alkalmas polgárainak mozgósítását, az 1. csehszlovák hadtestre építve létrehozza az új csehszlovák hadsereget, gondoskodni fog az új csehszlovák alakulatok gyors kiképzéséről, felszereléséről és felfegyverzéséről, valamint a hadszíntéren való mielőbbi bevetéséről. A kormány gondoskodni fog a csehszlovák szárazföldi és légi alakulatoknak nyugatról a felszabadított területre való áthelyezéséről is.

Az ellenség hátországában a kormány megszervezi a nemzet legszélesebb rétegeinek a megszállók elleni össznemzeti küzdelmét, azon lesz, hogy a cseh nép önfeláldozóan fokozza eddigi hősi harcát, hogy a szlovákok és a cseh országrészek partizáncsoportjainak példája nyomán magasba emelje a nemzeti partizánháború zászlaját, hogy minden eszközzel bénítsa a német haditermelést s így hozzájáruljon az idegen megszállás gyötrelmének megrövidítéséhez, valamint a megszállók teljes és mielőbbi kiűzéséhez.

III.

A kormány, méltányolva a Vörös Hadseregnek felszabadításunkban szerzett kivételes érdemeit és jövőnk biztosításában betöltött döntő szerepét, s hódolatát kifejezve tagjainak felülmúlhatatlan haditudománya, példátlan önfeláldozása és határtalan hősiessége előtt, még jobban akarja szilárdítani a csehszlovák hadsereg együttműködését a Vörös Hadsereggel, s az új, valóban demokratikus antifasiszta csehszlovák hadsereg megszervezésének mintaképét látja benne.

Hogy megvalósulhasson a Vörös Hadsereggel való legszorosabb harci együttműködés, amely a győzelem és jövőnk érdekében szükséges, az új csehszlovák haderő szervezete, felszerelése és kiképzése ugyanolyan lesz, mint a Vörös Hadsereg szervezete, felszerelése és kiképzése. Ezzel egyidejűleg lehetővé válik hathatós segítség nyújtása a Vörös Hadsereg számára, s felbecsülhetetlen harci tapasztalatainak tökéletes kihasználása.

A kormány a felszabadított területen a nép összes erőinek az ellenségeinkkel szembeni szervezett fegyveres küzdelembe való minél gyorsabb mozgósítására irányuló törekvésében tudatában van annak, hogy a jelenlegi szabadságküzdelem és a köztársaság jövőbeli biztosításának nagy küldetését egyedül a következetesen antifasiszta, nemzeti felszabadító hadsereg, a nép

akarát végrehajtó, a néppel összeforrott, a nép bizalmát élvező és éppen ezért annak teljes szeretetével és gondoskodásával elhalmozott valóban demokratikus hadsereg teljesítheti. A kormány ezért mindent elkövet, hogy az új csehszlovák véderő megszervezésénél megalapozódjék, megerősödjék és tovább mélyüljön a hadsereg népi, demokratikus jellege.

Az új csehszlovák hadsereg a hitlerizmus elleni küzdelemben született, s alapját nemzeteink véderejének az itthon és a határokon túl fegyverrel a kezükben aktívan harcoló csoportjai (a szovjetunióbeli 1. csehszlovák hadtest, pilótáink, a franciaországi csehszlovák páncélos dandár, a szlovák és cseh partizánok, a szlovákiai felkelő csapatok) alkotják és fogják alkotni. Erre az alapra, mindenekelőtt a szovjetunióbeli 1. csehszlovák hadtestre fog épülni az új csehszlovák véderő.

Az új csehszlovák hadsereg az azonnali frontharcra lesz megszervezve, mégpedig nyomban, a még dúló harc folyamán, s újonnan kiképzett és felfegyverzett egységeit a Vörös Hadsereg oldalán minél előbb bevetjük a küzdelembe.

Ahhoz, hogy az új csehszlovák hadsereg az antifasiszta küzdelem hatalmas és szilárd eszköze legyen, szigorú, de demokratikus katonai fegyelemre, magasabb rendű fegyelemre, a nemzeti kötelesség világos felismeréséből és az adott feladatok teljes megértéséből fakadó öntudatos fegyelemre kell épülnie.

Hogy hadseregünk állami, demokratikus és antifasiszta szellemben legyen nevelve, a kormány egyszer s mindenkorra véget akar vetni a hadsereg ún. „politikamentességének”, tudatosítva, hogy e mögött a „politikamentesség” mögött a harc erkölcsi tényezőjének lebecsülése húzódik meg, s leple alatt reakciós, antidemokratikus és kapituláns tendenciák burjánzanak.

Hogy a véderő valamennyi tagja között kifejlesztődjön s a legsúlyosabb harci feltételek és megpróbáltatások idején is fennmaradjon a magas harci szellem és a magas antifasiszta, demokratikus szellemiség, valamennyi katonai egységnél, csoportnál és intézetnél létrejön a nevelőtisztek intézménye, akik a nevelő és művelődési munka területén az illetékes parancsnokok helyettesei lesznek, s a magasabb parancsnokoknál a nevelő és művelődési osztályt fogják vezetni. A Nemzetvédelmi Minisztérium keretében a vezető nevelő szerv a Nevelési és Művelődési Főigazgatóság lesz, amely vezetője a nemzetvédelmi miniszternek és helyettesének lesz alárendelve, s a nemzetvédelmi miniszter és helyettese javaslatára a kormány fogja kinevezni. A nevelőtisztek számára biztosítjuk, hogy feladataikat a harcban és a harcon kívül egyaránt eredményesen oldhassák meg. Különös figyelmet kell szentelni a parancsnoki káderek, elsősorban a nevelőtisztek nevelésének és oktatásának.

A kormány hangsúlyozza, hogy parancsnoki tisztségeket az új csehszlovák hadseregben csak teljesen demokratikus, valóban antifasiszta gondolkodású tisztek tölthetnek be. A csehszlovák hadsereg büszke lehet tisztjeinek százaira s ezreire, akik a köztársaságnak tett esküjükhöz híven, bátran és félelem nélkül folytatták és folytatják a harcot a német zsoldosok ellen itthon és az országhatárokon túl, életüket áldozták a hazáért a veszthelyeken és a csatatereken, s ékes bizonyágát adták hazafias, demokratikus gondolkodásuknak. Egyúttal azonban elkerülhetetlen, hogy mielőbb megvalósuljanak azok az intézkedések, amelyek célja a hadseregnek az összes áruól, kollaboráns, antidemokratikus és népellenes elemtől való lehető leggyorsabb megtisztítása, s gondoskodjunk arról, hogy ilyen elemek ne kerülhessenek parancsnoki tisztségekbe. A tisztikar politikai és nemzeti megbízhatóságának vizsgálatát az átmeneti időszakban az illetékes katonai hatóságok fogják végrehajtani a népi szervek, azaz a nemzeti bizottságok és a Szlovák Nemzeti Tanács, valamint a kormány által külön e célra kinevezett szervek közreműködésével.

A kormány rendkívüli figyelmet fordít a demokratikus, antifasiszta tisztikar nevelésére. Gondoskodni fog arról, hogy a tisztek minél jobban elsajátítsák a Vörös Hadsereg és a mi harcoló egységeink harci tapasztalatait, átmeneti időre tanárokat és kiképzőket kér a Vörös Hadseregtől

saját katonai oktatásunk számára. Minél több tehetséges tisztet fog igyekezni kiküldeni a szovjet katonai iskolákba, a legmagasabb katonai intézeteket és akadémiákat is beleértve.

A tiszti rangfokozatok sora egyszerűsödik, a tisztek anyagi helyzete javul. Az illetmények megállapításánál nem csak az elért rangfokozatot veszik figyelembe, hanem a ténylegesen betöltött munkakört is. A véderő különleges képesítésű tagjai (orvosok, gyógyszerészek, mérnökök stb.) megfelelő tiszti rangfokozatot kapnak. A tisztek kinevezése és előléptetése nem csak a formális szabályoktól fog függeni, hanem támogatjuk a legjobbak rendkívüli gyors előléptetését (illetve kinevezését), mindenekelőtt azokat, akik a harctéren bizonyítottak.

A kormány gondoskodni fog arról, hogy az új csehszlovák hadseregben az egyenlőség elve alapján teljes mértékben tiszteletben tartsák a csehek és a szlovákok államjogi helyzetét, s hogy a szlovákok valamennyi központi intézményben arányos képviselőhöz jussanak. Az egységes csehszlovák hadseregben bevezetik a szlovák és a cseh vezénylési és szolgálati nyelvek teljes egyenjogúságát és egyenértékűségét. Az egységes csehszlovák véderő keretében, a parancsnokság és a hadseregszervezet teljes egységének megőrzése mellett szlovák nemzeti katonai egységek alakulnak, amint arról részletesebben a kormánynak a szlovák kérdéssel kapcsolatos álláspontját tárgyaló külön fejezet szól. A hadsereg fenntartja és tovább ápolja nemzeteink harci hagyományait, elsősorban harcoló katonai egységeink és partizánjaink harci hagyományait.

A partizánosztagokban kifejtett tevékenységet annak felülvizsgálatát követően teljes mértékben az új csehszlovák hadseregben teljesített szolgálatnak ismerik el. A partizánosztagokban szerzett tiszti rangokat az új csehszlovák hadseregben vizsgáztatás után, esetleg rövid tanfolyam elvégzését követően elismerik.

A kormány nemzeteink szellemének és harci hagyományainak megfelelő új csehszlovák harci kitüntetések, rendjeleket és érdemeket alapít.

A katonai kérdés megoldásánál a kormány kész megtenni mindent, ami elősegíti a nép véderejének leggyorsabb és leghatásosabb mozgósítását, a fronton való bevetését és az eredményes hadviselést egészen a végső győzelemig.

IV.

A kormány, kifejezve a cseh és szlovák nemzet végtelen hálóját a Szovjetunió iránt, a csehszlovák külpolitika megingathatatlan vezérfonalának fogja tekinteni a legszorosabb szövetséget a győzelmes keleti szláv nagyhatalommal. Országunk külpolitikai helyzetét a jövőben az 1943. december 12-i csehszlovák – szovjet kölcsönös segélynyújtási, barátsági és háború utáni együttműködési szerződés határozza meg. A Szovjetunió segítségével befejeződik a Csehszlovák Köztársaság felszabadítása, hogy így a támogatásával örökre biztosítva legyen a szabadsága és biztonsága, s hogy a Szovjetunió sokoldalú együttműködésével biztosítva legyen Csehszlovákia nemzeteinek nyugodt fejlődése és boldog jövője.

A kormány a kezdetektől érvényesíteni fogja a Szovjetunióval való gyakorlati együttműködését, mégpedig minden irányban – katonai, politikai, gazdasági, kulturális téren egyaránt –, miközben kölcsönösen képviselőket kíván cserélni és kölcsönösen kapcsolatokat kíván kiépíteni a szomszédos Ukrán Szovjet Köztársasággal. A kormány arra fog törekedni, hogy a hitleri Németország végérvényes szétzúzásakor, a Németország feletti büntetés végrehajtásakor, a Németországra kirovando jóvátétel meghatározásakor, az új határok megvonásakor és a jövődó béke megszervezésekor Csehszlovákia a lehető legszorosabban a Szovjetunió oldalán, s a többi szláv és demokratikus állammal egy sorban álljon.

A kormány fontos feladatát látja abban, hogy szilárd szövetségi kapcsolatot létesítsen az új demokratikus Lengyelországgal, hogy mielőbb megvalósulhasson az 1943. december 12-i csehszlovák – szovjet szerződés feltételezett kibővítése háromoldalú egyezményre, amely összekövacsolná Csehszlovákia, Lengyelország és a Szovjetunió szövetségét a német hódító szándékkal szemben. Lengyelország ügyében a kormány arra fog törekedni, hogy az áldatlan múlt feledésbe merüljön, s hogy Csehszlovákia viszonya az új Lengyelországhoz kezdettől fogva új alapra, a szláv testvériség alapjára épüljön.

Külpolitikája szláv irányvonalát a kormány azzal is követni fogja, hogy a legbarátibb kapcsolatra lép Jugoszlávia új kormányával s megtalálja az új kapcsolatok formáját a szláv Bulgáriával is.

Magyarországhoz való viszonyában a kormány teljes mértékben kihasználja a fegyverszüneti állapotot, amely főleg a Szovjetunió segítségével köszönhetően oly jelentős mértékben kedvezett Csehszlovákiának, hogy később, a magyar megszállók által elkövetett összes sérelem és büntett jóvátétele után, támogassa az új és valóban demokratikus Magyarországnak, csakúgy, mint a független és demokratikus Ausztriának a környező szláv nemzetekhez és országokhoz való közeledési szándékait.

A csehszlovák külpolitikának ezt a szláv barátság szelleme által vezérelt fő tájékozódását a kormány az Egyesült Nemzetek náciellenes frontján álló demokratikus nyugati nagyhatalmak és valamennyi demokratikus állam iránti általános baráti kapcsolatok szélesebb alapjára helyezi. A kormány megerősíti baráti kapcsolatait Angliával, amelynek háború alatti segítségét nagyra értékeljük, valamint az Egyesült Államokkal is éppúgy, mint különösen szoros barátságát Franciaországgal, miközben fő törekvése az lesz, hogy Csehszlovákia tevékeny tényezővé váljék a felszabadított, demokratikus Európa új rendjének kiépítésében.

V.

Belpolitikájában a kormány a csehszlovák alkotmány alapcikkelyéből fog kiindulni, miszerint az államhatalom egyedüli forrása a nép. Ezért a kormány az egész közéletet széles demokratikus alapon fogja felépíteni, a nép számára biztosítja az összes politikai jogot, s kérlelhetetlen harcot folytat a fasiszta elemek kiirtásáért.

Eltérően az egykori bürokratikus, a néptől eltávolodott közigazgatási apparátustól, a községekben, járásokban és tartományokban az állam- és közigazgatás új szerveiként létrejönnek a nép által választott nemzeti bizottságok. Saját működési körzetükben ezek a nép által választott, a nép állandó ellenőrzése alatt álló és – egy későbbi intézkedésig – a nép által visszahívható nemzeti bizottságok fogják irányítani az összes közügyet, a központi szervekkel együtt vigyáznak a közbiztonságra, s létrehozzák a nekik alárendelt demokratikus hivatali apparátust. A kormány a maga politikáját a nemzeti bizottságok segítségével fogja végrehajtani. A megszállók és árulók egykori rendszerei által létrehozott valamennyi közigazgatási és végrehajtási szerv és intézmény megszűnik. A többségében államilag megbízhatatlan, nem szláv lakosság által lakott községek és járások ideiglenes igazgatására közigazgatási bizottságok létesülnek.

A felszabadult nép a nemzeti bizottságokba legjobb képviselőit nevezi ki, tekintet nélkül arra, tagjai-e valamely politikai pártnak, akik bizonyítottak az idegen betolakodók és az árulók elleni harcban, s tetteikkel bizonyították és továbbra is bizonyítják valódi hazafias érzületüket és demokratikus meggyőződésüket. Egyúttal azonban a nép és a kormány éberrel fog őrködni azon, hogy a nemzeti bizottságokba ne furakodjanak be olyan elemek, akik együttműködtek a megszállókkal, támogatták az árulókat és az ellenség szolgálatában gyalázatos személyes előnyökre tettek szert.

A kormány teljes mértékben támogatni fogja a legszélesebb néprétegek alkotó kezdeményezését és közéleti tevékenységét. A népnek az állami és közügyek igazgatásában és vezetésében a nemzeti bizottságok útján való közvetlen részvétele mellett joga lesz különféle önkéntes – politikai, szakszervezeti, szövetkezeti, sport- és egyéb – szervezetek alakítására, s ezek útján demokratikus jogai érvényesítésére. Ugyanakkor azonban nem engedi meg, hogy ezekbe a szervezetekbe beférkőzzenek a nemzet árulói, fasiszták és a nép egyéb ellenségei. A politikai, gazdasági és kulturális élet minden területén megvalósul a nők következetes egyenjogúsítása. Bevezetik a férfiak és nők általános választójogát 18. életévüktől kezdve, amely a véderő tagjaira is kiterjed. A nemzet összes árulóját és az ellenség támogatóit a köztársasági elnöknek a háborús bűnösök, árulók és kollaboránsok megbüntetéséről, valamint a népbíróságok létrehozásáról szóló dekrétuma értelmében megfosztják aktív és passzív választójogától. Teljes egészében biztosítva lesznek az alkotmányos szabadságjogok, főként a személyi, a gyülekezési, az egyesülési szabadság, a véleménynyilvánítás előszó, sajtó és levél útján történő szabadsága, a magán- és levéltitok, a tanszabadság, a lelkiismereti és vallásszabadság. Tilos lesz a köztársaság polgárainak faji alapon történő megkülönböztetése.

VI.

A kormány, mint a köztársaság első hazai kormánya, az új alapelven nyugvó csehszlovák államközösség megtestesítőjének tekinti magát. Véget vet minden régi viszálynak, s abból kiindulva, hogy a szlovákokat önálló nemzetnek ismeri el, a kormány kezdettől fogva következetesen arra fog törekedni, hogy a cseh – szlovák viszonyban megvalósuljon az egyenlőség elve, s hogy így érvényre jusson a két nemzet közötti valódi testvériség.¹

Elismerve, hogy a szlovák föld urainak a szlovákoknak kell lenniük, éppúgy, mint saját cseh hazájukban a cseheknek, s hogy a köztársaság mint egyenjogú nemzetek, a csehek és szlovákok közös állama újul meg, a kormány ezt az elismerést fontos állampolitikai aktusokkal juttatja kifejezésre. A Szlovák Nemzeti Tanácsot, a községi és járási nemzeti bizottságokra támaszkodva nemcsak az önálló szlovák nemzet jogos képviselőjének fogja tekinteni, hanem Szlovákia területén az államhatárolom (a törvényhozó, kormányzó és végrehajtó hatalom) hordozójának is, amint az a Szlovák Nemzeti Tanács és a köztársasági elnök, valamint a londoni csehszlovák kormány között létrejött külön egyezménynek megfelel. A közös állami feladatokat a kormány, mint a köztársaság központi kormánya a Szlovák Nemzeti Tanáccsal és a Szlovák Nemzeti Megbízottak Testületével, mint a Szlovák Nemzeti Tanács végrehajtó kormányszervével a legszorosabb együttműködésben fogja végrehajtani.

Az újonnan épülő egységes csehszlovák véderő keretében és az egységes szolgálati hatóságok alapján túlnyomórészt szlovák nemzetiségű legénységből, altisztekből és tisztekből álló, s a szlovák vezénylési és szolgálati nyelvet használó szlovák nemzeti katonai alakulatok (ezredek, hadosztályok stb.) jönnek létre. A volt szlovák hadsereg tisztjeit és fizetett állandó alkalmazottait, amennyiben nem vétettek a szlovák nemzeti becsület ellen, és a volt áruló rendszer idején kifejtett tevékenységük miatt nem indul ellenük büntető eljárás, eddigi rangjukkal átveszik a csehszlovák hadseregbe, miközben a Szlovák Nemzeti Tanács véleménye és ajánlása lesz irányadó.

¹ A Kassai kormányprogramnak a szlovák nemzet Magna chartájaként is emlegetett VI. fejezete hűen fejezi ki azokat az erőviszonyokat, amelyek a Moszkván keresztül Csehszlovákia területére visszaérkező Benešeket, a régi és az új kormánytagokat fogadták. A Szlovák Nemzeti Tanács a csehszlovák és a szlovák kommunista vezetés nagy részének támogatását élvezve, szoros kapcsolatokat épített ki a szovjet hadsereg irányítóival. Az 1944. augusztus 29-én kirobbantott szlovákiai felkelés során és a későbbi fegyveres ellenállásban szerzett politikai tőkéjét kamatoztatva szilárd pozíciókra tett szert a háború végi Szlovákiában. A központi kormányzat fokozatos megerősödésével 1946-1947 folyamán a szlovák pozíciók fokozatosan meggyengültek, amit a három úgynevezett prágai egyezményben rögzített komptenciamegosztás is tükrözött. RYCHLÍK:1998.

A köztársaság új kormánya gondoskodni fog arról, hogy a szlovák és cseh nemzet viszonyának alkotmányos rendezése során a kormányzó és végrehajtó törvényhozó hatalomnak ugyanolyan szlovák szervei létesüljenek, mint amilyenekkel a szlovák nemzet ma a Szlovák Nemzeti Tanácsban rendelkezik.

A központi és a szlovák szervek hatáskörének jövőbeli megosztásáról a cseh és a szlovák nemzet törvényes képviselői fognak megegyezni. A központi állami hivatalokban, intézményekben és az állami jelentőségű gazdasági szervezetekben a szlovákok számára biztosítva lesz a megfelelő képviselő, mind számarány, mind jelentőség tekintetében.

VII.

A kormány gondoskodik arról, hogy mielőbb megoldódjék Kárpátontúli Ukrajna kérdése, amelyet ezen országrész lakossága maga vetett fel. A kormány óhaja, hogy ez a kérdés a kárpátukrán nép demokratikusan kinyilvánított akarata szerint, valamint a Csehszlovákia és a Szovjetunió közötti teljes barátság jegyében oldódjék meg, s meggyőződése, hogy ez valóban így is lesz. A kormány ebben az értelemben megtesz minden szükséges előkészületet.²

VIII.

A cseheknek és a szlovákoknak a német és a magyar kisebbséggel szerzett szörnyű tapasztalatai – amely kisebbségek nagyrészt a köztársaság ellen kívülről indított hódító politika engedelmes eszközévé váltak, s amelyek közül főleg a csehszlovákiai németek egyenesen eszközül kínálták fel magukat a cseh és a szlovák nemzet elleni irtóhadjáratához – a felújított Csehszlovákiát mély és tartós beavatkozásra kényszerítik. A köztársaság nem akarja és nem fogja sújtani lojális német és magyar polgárait, s főleg azokat nem, akik a legnehezebb időkben hűek maradtak hozzá, de a bűnösökkel szemben szigorúan és kérlelhetetlenül fog eljárni, ahogyan azt nemzeteink lelkiismerete, számtalan vértanúnk szent emléke, a jövő nemzedékek nyugalma és biztonsága megköveteli.³

A kormány ezért a következő elvek szerint fog eljárni:

Azok közül a német és magyar nemzetiségű polgárok közül, akik az 1938-as müncheni döntés előtt csehszlovák állampolgársággal rendelkeztek, a Csehszlovák Köztársaság elismeri a náciellenes és antifasiszta személyek állampolgárságát. Számukra biztosítja a visszatérést a köztársaságba. Ők azok, akik már München előtt aktív küzdelmet folytattak Henlein és a magyar irredenta pártok ellen a Csehszlovák Köztársaság érdekében, s akiket München és március 15-e után a német és a magyar államhatalom üldözött, bebörtönzött vagy koncentrációs táborba juttatott

² A Kárpátjára vonatkozó igény a terület szovjet katonai megszállásával egyidőben fogalmazódott meg egyértelműen. Sztálin 1945. január 23-án Benešnek küldött levelében bejelentette hogy a Szovjetunió igényt tart Kárpátjára, de kölcsönös megállapodást javasolt. Beneš ragaszkodott ahhoz, hogy a terület csak a háború befejezése után, de a békekonferencia megnyitása előtt, kétoldalú államközi szerződés alapján kerüljön a Szovjetunióhoz. Az 1945. június 29-i szovjet-csehszlovák megállapodást az 1945. évi 60. számú köztársasági elnöki dekrétum emelte törvényerőre. VIDA–ZSELICZKY:2004. Vö. a kötet 13. számú iratával és annak bevezető jegyzetével.

³ A kormányprogram VIII. fejezetének betűje és szelleme a londoni és moszkvai emigrációnak a német és magyar kisebbséggel szemben fokozatosan radikalizálódott álláspontját tükrözte. Az állampolgárság megvonása és – mint az 1945. évi dekrétumok, rendeletek kibocsátása után fokozatosan világossá vált – a két kisebbség összes állampolgári jogainak felszámolása alól csak az aktív antifasiszták nyerhettek kivételt. Ez a többségi cseh és szlovák lakossággal való összehasonlításban eleve súlyos és egyértelműen etnikai alapon gyakorolt diszkriminációt jelentett. A kassai kormányprogramnak ez a fejezete tehát a kollektív bűn elve alapján törvényerőre emelt kollektív büntetési formák – nemzeti, nyelvi különbségtételen alapuló vagyon-, állás-, jogvesztés – hivatkozási alapja volt. A „kisebbségi” fejezet még viszonylag szabadon hozzáférhető jogként írja le az optálás lehetőségét, de a gyakorlatban a csehszlovák állampolgárság megszerzése a világháború utáni években a magyarok számára csakis a reszlovakizáción keresztül volt lehetséges. JANICS:1978, 1993. VADKERTY:1993, 8–10.

ellenálló magatartásuk és rendszerellenes küzdelmük, valamint a Csehszlovák Köztársaság iránti hűségük miatt. Akadtak olyanok is, akik a német és a magyar terror elől kénytelenek voltak külföldre menekülni és ott részt vettek a Csehszlovákia felújításáért folytatott aktív küzdelemben.

A többi német és magyar nemzetiségű csehszlovák állampolgár csehszlovák állampolgársága megszűnik. Ezek a polgárok újra optálhatnak Csehszlovákia javára, miközben a köztársaság hatóságai fenntartják maguknak minden kérelem egyéni elbírálásának jogát. Azokat a németeket és magyarokat, akiket a köztársaság, valamint a cseh és a szlovák nemzet elleni bűncselekmények miatt bíróság elé állítanak és elítélnék, megfosztják csehszlovák állampolgárságuktól és, amennyiben nem sújtja őket halálos ítélet, örökre kiutasítják a köztársaságból.

Azokat a németeket és magyarokat, akik az 1938-as müncheni döntés után költöztek a Csehszlovák Köztársaság területére, azonnal kiutasítják a köztársaságból, hacsak nem indul ellenük bünvádi eljárás. Kivételt csak azok a személyek képeznek, akik Csehszlovákia érdekében tevékenykedtek.

IX.

A kormány legfelelősségteljesebb feladatának, valamint a cseh és a szlovák nemzet iránti erkölcsi köteletségének fogja tartani, hogy üldözze, bíróság elé állítsa és megbüntesse az összes háborús bűnöst, az összes áruát, a német vagy magyar elnyomók összes tudatos és aktív támogatóját. Ezt a feladatát a kormány haladéktalanul, tétovázás és bárki iránti elnézés nélkül fogja teljesíteni.

Ami a német és a magyar háborús bűnösöket illeti, a kormány gondoskodik azonnali ártalmatlaná tételükről, letartóztatásukról és a rendkívüli népbíróságoknak való átadásukról. Ugyanakkor ezeknek a német és magyar bűnösöknek nemcsak a Csehszlovákia nemzetei ellen és csehszlovák területen elkövetett bűntetteit fogják vizsgálni és megbüntetni, hanem a más nemzetek, mindegyik előtt a szövetséges Szovjetunió ellen elkövetett bűntetteiket is. Az ilyen felkutatott német és magyar bűnösöket átadják a szovjet szerveknek. Táborok létesülnek azoknak a német és magyar személyeknek az internálására, akik valamilyen kapcsolatban álltak a náci és fasiszta szervezetekkel, ezek apparátusával, valamint fegyveres és terrorista alakulataival.⁴

Különleges intézkedéseket foganatosít a kormány annak érdekében, hogy biztosítva legyen a cseh és a szlovák nemzet soraiban található áruát, kollaboránsok és fasiszta elemek bíróság elé állítása és megbüntetése. A nemzeti bizottságokkal együttműködve mindenütt rendkívüli népbíróságok kezdik meg működésüket, miközben illetékességüket a bűncselekmény helye és jellege fogja meghatározni. Az ismert és különlegesen felelős bűnösök rendkívüli esetei számára Nemzeti Bíróság létesül mind a cseh országrészekben, mind Szlovákiában. Az áruát és kollaboránsok elleni bünvádi eljárás alapjául általában a köztársasági elnök háborús bűnösök megbüntetéséről szóló dekrétumának rendelkezései fognak szolgálni.

A kormány, mint a köztársaság áruát, Nemzeti Bíróság elé állítja a protektorátus elnökét, Háchát, és a Beran-kormány valamennyi tagját, akik jóváhagyták az 1939. március 15-i ún. berlini szerződés Hácha általi aláírását, és akik 1939. március 16-án üdvözölték a Prágába érkező Hitlert. A kormány gondoskodni fog arról, hogy bíróság elé kerüljön az 1939. március 16-a utáni protektorátus kormányainak összes tagja, csakúgy, mint Tiso és az 1939. március 14-e utáni ún. szlovák

⁴ Az eredetileg csak a német és magyar háborús bűnösök internálására tervezett táborokat Csehországban és Szlovákiában is ártatlan német és magyar személyek ezreinek elkülönítésére, összegyűjtésére, kényszermunkájának kikényszerítésére és a kitelepítések előkészítésére használták fel. STANĀ K:1996, 94–121, STANĀ K:2002, HRABOVEC: HRABOVEC:1994. Szlovákiában a három pozsonyi internálótáboron kívül is több helyen pl. Szereden tartottak fogva, illetve ellenőrzés alatt magyar internáltakat. A pozsonyi magyarok internálásáról a Városi Nemzeti Bizottság 1945. május 5-én hozott határozatot. VADKERTY:2005; JUŠĀK:2001, 105–109.

kormányok, valamint az ún. szlovák parlament tagjai. Továbbá Hácha politikai és központi segítőitársai, valamint a protektorátus közigazgatásának felelős tisztviselői. Leszámolunk az áruló újságírókkal, akik eladták magukat a németeknek és kiszolgálták őket. Bűnvádi eljárás indul a „Cseh Ifjúság Nevelésének Kuratóriuma” tisztségviselői, a „Vlajka” tagjai, a „Cseh Bolsevistaellenes Liga” választmányi tagjai és tisztségviselői, az „Alkalmazottak Nemzeti Szakszervezeti Központja”, a „Mezőgazdasági és Erdészeti Szövetség” és hasonló szervezetek vezető tisztségviselői ellen, akik kiszolgálták a németeket. Továbbá azon tisztviselők ellen, akik a Gestapo kezére adtak cseheket és szlovákokat, akik tevékenyen részt vettek szlovákok és csehek németországi kényszermunkára hurcolásában, tevékenyen elősegítették a csehszlovák lakosság evakuálását stb. Szlovákiában bíróság elé kerülnek a Tiso-féle áruló rendszer tevékeny támogatói, a Hlinka Gárda, a szlovák Gestapo pribékjei, a Gašparoviè-féle náci propaganda eszközei és különösen azok, akik tevékenyen és orvul felléptek a szlovák nemzeti felkelés ellen és bármilyen módon részt vettek a németek által a szlovák nemzet ellen elkövetett erőszakosságokban és kegyetlenkedésekben.

A kormány a legnagyobb határozottsággal bíróság elé kényszeríti a bank-, ipari és mezőgazdasági mágnások soraiban található árulókat, akik a német fennhatóság idején a bankokban, az ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági vállalatokban és mindenféle gazdasági szervezetekben elősegítették a német fosztogatást és a német hadviselést.

Habár a volt megszálló és áruló rendszerek állami és közigazgatási apparátusban való alkalmazást önmagában véve nem fogják büntetendőnek tekinteni, demokratikus ellenőrzés mellett egyénileg felülvizsgálják minden egyes személy tevékenységét. A kormány minden intézkedést megtesz, hogy az új államapparátus teljesen megtisztuljon mindazoktól az elemektől, akik vétettek a köztársaság és a nemzet ellen, minden fasiszta és fasisztabarát elemtől, mindazon elemektől, akik az 1938—39-es válságos események idején, valamint a német és magyar megszállás idején hűségüket követtek el a nemzet és az állam ellen, megbízhatatlannak és gyávának bizonyultak. Ugyanígy felülvizsgálják és megbüntetik valamennyi csehszlovák állampolgárt, akik külföldön hűtlenné lettek a köztársasághoz és felforgató tevékenységükkel segítettek az ellenséget, valamint akik megtagadták állampolgári kötelességeik teljesítését, noha nem nehezedett rájuk a náci terror nyomása.

A kormány el van rá szánva, hogy a faszizmust politikailag és erkölcsileg következetesen kiirtja, ezért betiltja valamennyi fasiszta pártot és szervezetet, s nem engedi meg semmiféle formában azoknak a pártoknak (az Agrárpárt és fiókja, az úgynevezett Iparospárt, a Nemzeti Egyesülés, valamint amelyek 1938-ban egyesültek a Néppárttal) a felújítását, amelyek oly súlyosan vétettek a nemzet és a köztársaság érdekei ellen. Ez az intézkedés semmiképpen nem sérti a nevezett pártok köztársasághoz hű maradt egykori tagságának erkölcsi és politikai becsületét. A nevezett pártok politikailag felelős tisztségviselői számára, akik kompromittálták magukat és súlyosan vétettek a nemzet és a köztársaság érdekei ellen, tilos lesz a politikai tevékenység és a demokratikus pártok szervezeteiben való részvétel.

X.

A megszállók és áruló segítőitársaik által a cseh és a szlovák nemzeti és magánvagyon ellen elkövetett bűntettek jóvátétele, az idegen és fasiszta befolyásnak a cseh és a szlovák gazdasági életből való kiirtása, s a nemzeti munka gyümölcseinek a cseh és a szlovák nemzet szükségletei számára való biztosítása céljából egy sor intézkedés történik.

A gazdasági élet átmeneti időszakban való zavartalan menetének biztosítását szabályozó köztársasági elnöki dekrétum értelmében lefoglalják és azonnal nemzeti gondnokság alá helyezik

mindazt a vagyont, amelynek birtokosai, tulajdonosai vagy kezelői ellenséges államok, főleg Németország és Magyarország állampolgárai vagy a Csehszlovák Köztársaság olyan német és magyar nemzetiségű állampolgárai, akik tevékenyen segédkeztek Csehszlovákia felbomlásában és megszállásában, a Csehszlovák Köztársaság más állampolgárai, akik elárulták a nemzetet, s tevékenyen támogatták a német és magyar megszállókat; továbbá olyan részvénytársaságok és egyéb társaságok, amelyek vezetőségében az említett három csoportba tartozó személyek voltak.

A vagyon lefoglalását és nemzeti gondnokság alá helyezését az illetékes nemzeti bizottság az érintett vállalat üzemi bizottságával egyeztetve hajtja végre.

A lefoglalt vagyont, amely korábban a munkások, hivatalnokok, iparosok, földművesek és szabadfoglalkozásúak tulajdonában volt, s amelyet tőlük a nemzeti, politikai és faji üldözés következtében vettek el, azonnal visszaadják egykori tulajdonosainak, illetve azok törvényes örököseinek. Erről egyéni kérvények alapján az illetékes nemzeti bizottságok döntenek.

Az egyéb lefoglalt vagyon az illetékes törvényhozó szervek döntéséig nemzeti gondnokság alatt marad.

A különböző (mezőgazdasági, fogyasztási, pénzügyi stb.) szövetkezeti vállalatok és szervezetek azonnal ideiglenes nemzeti gondnokság alá kerülnek, mindaddig, amíg a szóban forgó szövetkezet tagságának lehetősége nem lesz demokratikus úton új vezetőséget választania. Az ideiglenes nemzeti gondnokságot az illetékes nemzeti bizottság (Szlovákiában fontos esetekben a Szlovák Nemzeti Tanács) rendeli el a szövetkezet tagjainak tevékeny közreműködésével.

XI.

A kormány – teljesíteni akarván a cseh és szlovák földműveseknek és nincsteleneknek az új földreform következtetés végrehajtására vonatkozó kívánságát, s attól a szándéktól vezérelve, hogy a cseh és a szlovák földet egyszer s mindenkorra kiragadja az idegen német-magyar nemesség, valamint a nemzetárulók kezéből, s azt a cseh és szlovák földművesek és nincstelenek kezébe adja – helyesli az ellenség és az árulók földjének elkobzását, amelyet a Szlovák Nemzeti Tanács fogadosít, s e földnek a kisparasztok közötti szétosztását. A kormány a hasonló intézkedéseket kiterjeszti a köztársaság egész területére, miközben a következő alapelvekhez fog igazodni:

Nemzeti Földalap létesül. A Nemzeti Földalaphoz tartozik minden föld, épület, holt és élő felszerelés, amennyiben német és magyar nemesek és nagybirtokosok tulajdonában volt állampolgárságukra való tekintet nélkül. A Földalaphoz tartozik az ellenséges államok, különösen Németország és Magyarország más polgárainak, s a Csehszlovák Köztársaság oly német és magyar polgárainak a tulajdona, akik tevékenyen elősegítették Csehszlovákia szétverését és megszállását. A Csehszlovák Köztársaság egyéb olyan polgárainak a tulajdona, akik elárulták a nemzetet és tevékenyen támogatták a német és magyar megszállókat, továbbá olyan részvényes és más társaságok tulajdona, amelyeket a fent említett csoportokba tartozó személyek vezettek, szintén a Földalaphoz tartozik.

A fent említett földvagyon és a vele összefüggő vagyon kártérítés nélkül elkobzásra kerül. Az elkobzott vagyontárgyak ideiglenes kezeléséről, az elkobzástól a földreform végrehajtásáig, a földművesbizottságok segítségével az illetékes nemzeti bizottságok gondoskodnak.

A Nemzeti Földalap rendelkezésére álló mezőgazdasági földet a cseh országrészekben cseh, Szlovákiában szlovák és ukrán zsellérek, kis- és középparasztok, valamint mezőgazdasági munkások között osztják szét, előnyben részesítve azokat, akik mint partizánok, katonák, a nemzeti ügyért földalatti munkát végzők, az idegen terror áldozatai stb. érdemeket szereztek a nemzeti felszabadító harcban. A földosztást a Nemzeti Földalap vezetésével, a nemzeti bizottságok, vala-

mint a földművesekből és mezőgazdasági munkásokból alakított különleges bizottság tevékeny részvételével fogják végrehajtani. A felosztott birtokok gazdasági épületeinek és felszerelésének a kisparasztnak általi közös használatára szövetkezeteket lehet szervezni.

A földigénylő teljes tulajdonába kerülő földrét a mezőgazdaság fejlesztését szolgáló, az egy-két évi átlagos aratás (a föld minősége szerint) értékét meg nem haladó, s 15 évre szétosztva részletekben térítendő mérsékelt illetéket fognak szedni. Méltánylást érdemlő esetekben az illetéktől el is lehet tekinteni.

XII.

A megszállók és árulók által feldúlt gazdasági élet felújítása, az ellenség által megsemmisített értékek újjáépítése, a hadi célokat és a polgári lakosság szükségleteit szolgáló termelés gyors újjáélesztése, csakúgy, mint munka és kereset biztosítása az összes munkaképes polgár számára az egész nép és valamennyi szervezetének nagy erőfeszítését fogja megkövetelni. A nemzet legszélesebb rétegeinek alkotó kezdeményezésére támaszkodva a kormány törekedni fog:

Üzembe helyezni az összes leállított vállalatot, s termelésüket hozzáigazítani a háború szükségleteihez és a nyersanyagkészletekhez. A megrongálódott üzemekben végrehajtani az épületek és a gépi berendezések helyreállítását, s megszervezni a kéznél lévő gépek minél hatékonyabb kihasználását.

Mozgósítani mindenféle nyersanyag meglévő készleteit, helyi eszközökből megszervezni további előállításukat, s végrehajtani az egyes iparágak és egyes vállalatok közötti célszerű szétosztásukat.

Helyi forrásokból megszervezni az üzemanyag termelését, s gondoskodni annak célszerű elosztásáról. Gyorsan üzembe helyezni a közületi és magánérműveket, gázgyárat, vízműveket, valamint egyéb közületi vállalatokat és energiaforrásokat.

Újjászervezni a postai, távíró-, távbeszélő- és rádiószolgálatot (a távközlést), kiépíteni a távolsági és helyi közlekedést, főleg az élelmiszerek behozatalát a falvakból a városokba, s e célból mozgósítani az összes rendelkezésre álló közlekedési eszközt.

A falvakban és városokban építőanyag juttatásával, valamint olcsó hitel és pénzügyi támogatás nyújtásával segíteni a földműveseknek, zselléreknek, iparosoknak és munkásoknak feldúlt lakóházaik és gazdasági épületeik helyreállításában és újjáépítésében. Megvalósítani a megrongált középületek, laktanyák, hivatalok, iskolák, kórházak stb. újjáépítését és kijavítását.

Hitelek nyújtásával, nyersanyagok juttatásával, megrendelésekkel és a késztermékek eladásának biztosításával támogatni a vállalkozók, kézművesek és más termelők egyéni kezdeményezéseit.

A nemzeti gondnokság alá helyezendő vállalatok élére rátermett és kezdeményező műszaki és kereskedelmi vezetést állítani, amely az állami és gazdasági szervek általános irányításával biztosítaná a vállalatok eredményes működését. Pénzhitel és áru nyújtásával, valamint az üzérkedés és az uzsora kiirtásával támogatni a megbízható magán- és szövetkezeti kereskedelem felélesztését és fellendülését.

A teljes pénzügyi és hitelrendszert, kulcsfontosságú ipari vállalatokat, a biztosító intézeteket, a természetes és mesterséges energiaforrásokat általános állami irányítás alá, valamint a nemzetgazdaság újjáépítésének és a termelés és kereskedelem újjáélesztésének szolgálatába állítani.

A kormány továbbra is arra fog törekedni, hogy a szövetséges Szovjetuniótól a felszabadított területek ellátására kapott segítség mellett, első segélyként szolgáló árucikkeket szerezzen az UNRRA nemzetközi szervezettől, továbbá a „kölcsonról és bérbeadásról” szóló amerikai törvény alapján nyújtott eszközökből, csakúgy, mint a külföldi szabadpiacon eszközölt vásárlások útján.

XIII.

A megszállók az árulók segítségével több mint hat éven át fosztogatták nemzeteinket. Az idegenek garázdálkodása most, földünkről való kiűzésük előestéjén érte el tetőfokát. Az ellenség mindenütt sivatagot hagy maga után, s felszabadított területeinket a legnagyobb ellátási és élelmezési nehézségekbe döntötte. Háborús erőfeszítésünk elsőrendű feladatai közé tartozik ezen ellátási és élelmezési nehézségek mindenáron való leküzdése, valamint a legnélkülözhetlenebb élelmiszerek biztosítása a katonaság és a polgári lakosság számára.

A kormány felszólítja földműves népünket, a földműveseket és mezőgazdasági munkásokat, a férfiakat, a nőket és az ifjúságot, hogy gondoskodjanak minden talpalatnyi megművelhető föld megmunkálásáról. A helyi nemzeti bizottságok, mezőgazdasági szövetkezetek, a földművesek és mezőgazdasági munkások szervezetei gondoskodjanak arról, hogy a nemzeti gondnokság alá helyezett birtokok és gazdaságok földjét maradéktalanul megműveljék, s hogy a mezei munkák során szervezett, testvéri segítséget nyújtsanak azoknak a gazdaságoknak, amelyek tulajdonosai a hadseregben, a partizánoknál, az ellenség hátszágában vannak, vagy az ellenséges terror áldozatai lettek. A kormány kitarthat emellett, hogy a felosztásra szánt föld megművelését semmi esetre sem szabad halogatni, amiért az illetékes nemzeti bizottságokat teszi felelőssé, amelyeknek gondoskodniuk kell arról, hogy működési területükön, tekintet nélkül arra, hogy az adott pillanatban milyen a tulajdonviszonyuk, idejében és jól megmunkáljanak minden darab földet.

Földműves népünk a megszállás idején nehéz munkájának gyümölcsét a nélkül volt kénytelen odaadni az ellenségnek, hogy annak megfelelő ellenértékét megkapja. A felszabadított területen most földműveseink szent kötelessége, hogy termékeikkel élelmezzék saját nemzetüket és a hadsereget, amely a haza felszabadításáért harcol. A kormány a földművesek hivatott szerveivel egyetértésben, a gazdaságok nagysága, a gazdaságok egyes tulajdonosai földjének kiterjedése és minősége szerint megállapítja a mezőgazdasági termékek szabott árakon történő kötelező beszolgáltatásának új szilárd normáit, hogy az államnak lehetősége legyen olcsó élelmiszerral ellátni a hadsereget, a munkásságot és az egyéb dolgozó városi lakosságot. Termékfölöslegével, a nemzetével és államával szembeni minimális kötelességeinek teljesítése után, a megállapított árak keretén belül minden földműves szabadon rendelkezhet.

A kormány szilárd és a nemzet széles rétegei számára hozzáférhető árakat állapít meg a fejadagok formájában kiutalt legfontosabb élelmiszerek számára, amelyeket a szabad piacon történő szabad vásárlás útján bárki kiegészíthet. Az, hogy az állami és hivatalos szervek miképpen tudják biztosítani a városi lakosság élelmezését, attól fog függeni, hogy a földműves nép a mezőgazdasági termelés növelésével és a kötelező beszolgáltatások teljesítésével miképpen hajtja végre a nemzettel és az állammal szembeni kötelességét.

XIV.

A fokozott háborús erőfeszítés keretei között, valamint a megszállók és árulók által szétdőlt nemzetgazdaság felújításának és kibővítésének arányában a kormány kész lerakni a városok és falvak összes dolgozó rétegének érdekeit képviselő nagyvonalú szociális politika és szociális gondoskodás alapjait.

A kormány minden erejével arra fog törekedni, hogy az összes munkaképes férfi és nő munkalehetőséghez és teljesítményének megfelelő keresethez jusson. A munkaidőt, a béreket és egyéb munkafeltételeket kollektív szerződések fogják biztosítani és törvények fogják védeni. A

nők és az ifjúság viszonylatában érvényesíteni fogjuk azt az alapelvet, miszerint egyenlő munkáért egyenlő bér jár.

A kormány gondoskodni fog arról, hogy munkanélküliség, betegség, baleset, rokkantság és aggkor esetére valamennyi dolgozó be legyen biztosítva, s hogy ez a gondoskodás fokozatosan kiterjedjen az önálló tevékenységet folytató személyekre is, amennyiben nem rendelkeznek más megélhetési lehetőséggel. A szociális gondoskodás előterében az anyákról és gyermekekről való hathatós gondoskodás fog állni. A társadalombiztosítás valamennyi válfajával kapcsolatos kiadásokat a jövőben az állami költségvetés keretében fogják fedezni.

A gyógyulás, a pihenés és a szabadságtöltés helyeként a városok és a vidék dolgozó népe számára hozzáférhetővé válik valamennyiféle fürdőhely, szanatórium és üdülő. Népünk egészségének és pihenésének szolgálatába állnak a kastélyok, nyaralóhelyek és paloták is, amelyekben azelőtt az idegen nemesség és más élősködő uraságok terpeszkedtek.

Különleges figyelmet szentel a kormány a háború és a nemzeti felszabadító harc áldozatai, a fasiszta börtönök és koncentrációs táborok vértanúí, a katonák és partizánok családtagjai, a hadirokkantak, valamint az öregek és árvák megélhetése biztosításának.

Széles alapokra helyezve gondoskodunk a felnövekvő nemzedékünkéről. Mindkét nemhez tartozó ifjúságunknak testileg, erkölcsileg és szellemileg egyaránt felvértezettnek kell lennie, hogy méltó hordozója legyen nemzetünk jövőjének. A munkások, földművesek és a többi dolgozó gyermekei számára anyagi eszközökkel biztosítva lesz a képességeiknek megfelelő legmagasabb műveltség megszerzésének joga, s nyílt útjuk lesz az örömteli életbe. A sokgyermekes családok különleges támogatásban részesülnek.

Értelmiségünk tagjai, amennyiben a megpróbáltatások idején nem váltak hűtlenné nemzetükhöz, jelentékeny szerepet hivatottak betölteni a felszabadult haza új életének felépítésében. A kormány gondoskodni fog arról, hogy tisztességes és tehetséges értelmiségünk számára párt- és egyéb protekció nélkül nyitva álljon az út a köz- és magán szolgálat felé, s biztosítva legyen számára a teljesítményének megfelelő életszínvonal.

Valamennyi alkalmazottnak, kétkezi és szellemi munkásnak joga lesz ahhoz, hogy önként szakszervezetekbe tömörüljön, és szabadon megválaszthassa a képviselőit. Az üzemekben, műhelyekben és hivatalokban az alkalmazottak szabadon megválaszthatják az üzemi bizottságot, ill. saját bizalmi aikat. A szakszervezetek és az üzemi bizottságok a magánvállalkozókkal és a közhivatalokkal szemben a bér-, munka- és szociális politikával összefüggő összes kérdésben az alkalmazottak törvényes képviselői lesznek.

A kormány külön feladatának tekinti a köztársaság valamennyi hű polgárának gyors vissza telepítését otthonába.

XV.

A megszállás hat éve nem csak anyagi károkat okozott nekünk. Nem kisebbek, s következményeikben különösen veszélyesek az idegen uralom által okozott erkölcsi és szellemi károk, különösen az ifjúság soraiban. Azáltal is, hogy megfosztották a művelődés lehetőségétől, s azáltal is, hogy egész idő alatt a fasiszmus mérget oltották belé. Ezért elkerülhetetlenül egyenesen a rossz gyökeréhez kell nyúlnunk. Nem elég a rosszat csupán eltávolítani. Újat is kell építeni az új korszak és az állam új szükségleteinek szellemében.

Megvalósul az iskolák és más kulturális intézmények (színházak, könyvtárak stb.) megtisztítása az ezen a téren a megszállókkal tevékenyen együttműködő személyektől. Az elnyomatás idején kiadott összes tankönyvet eltávolítjuk. Megvalósul az összes diák- és közkönyvtár felül-

vizsgálata, hogy megtisztuljanak a náci és fasiszta dudvától. Megvalósul a sajtó, a rádió és a film alapos megtisztítása. A cseh és a szlovák városokban bezárjuk az összes német és magyar iskolát, köztük a prágai német egyetemet, valamint a prágai és a brünni német műszaki főiskolát, amelyek a legveszedelmesebb fasiszta és hitlerista fészkeknek bizonyultak. Az elemi és középiskolák német tanítósa szintén a hitlerizmus és henleinizmus egyik fő támaszát alkotta országainkban, s mivel ez tömegjelenség, a német kérdésben történő végleges döntésig bezárjuk az összes német iskola.⁵

A német erőszakoskodók egy sor iskolát, könyvtárat és színházat bezártak, s felszerelésüket, különösen a cseh főiskolákét, megsemmisítették. Ezért a következő intézkedések történnek:

Újjáalakul a megszállók és a Hácha-féle rendszer által bezárt összes cseh és szlovák iskola; újra megnyílnak a megszállás idején bezárt könyvtárak és színházak. Megsemmisített felszerelésüket: a könyvtárakat, laboratóriumi berendezéseket, különösen az egyetemekét és műszaki főiskolákét, a német iskolák és intézetek e célra felhasználható könyvtárából és laboratóriumi felszereléséből pótolják. Az iskolák bezárása által sújtott főiskolás és középiskolás ifjúságnak lehetősége lesz a megfelelő tanintézet gyors elvégzésére. Az iskolák új kiépítésénél különleges figyelmet fognak szentelni az óvodáknak, a gyermekek szülei munkaideje alatti védelmének, csakúgy, mint a szakiskoláknak és a műszaki utánpótlás gyorsított nevelését szolgáló iskoláknak.

A diákság, különösen a magasabb szintű iskolák számára képzett diákság, valamint a kulturális élet más szakterületei utánpótlása hiányának pótlása érdekében rendkívüli előírásokat adnak kiadva, amelyek a tehetséges ifjúság számára lehetővé teszik, hogy igazolt képességei alapján a rendes körülmények között megkövetelt formaságok nélkül bekerülhessen az ilyen iskolákba és kulturális intézményekbe.

Szlovákiában az oktatásügy az állam egész művelődéspolitikája keretében mind rendszerben, mind szellemében teljesen önálló lesz – összhangban a szlovák nemzeti ideológiával. A pozsonyi Szlovák Egyetem mind személyi, mind dologi tekintetben úgyszintén teljesen önálló lesz, hogy képviselje a Csehszlovákia tudományos kultúrájához való specifikus szlovák hozzájárulást. A Szlovák Nemzeti Színház és más művészeti intézmények éppígy fogják képviselni a Csehszlovákia művészeti kultúrájához való szlovák hozzájárulást.

Az új korszak és Csehszlovákia új nemzetközi helyzete megköveteli kulturális programjának ideológiai revízióját is:

Megvalósul a következetes demokratizálás, mégpedig nemcsak a lehető legszélesebb rétegeknek az iskolákhoz, valamint a művelődés és kultúra más forrásaihoz való hozzáféréseinek lehetővé tétele által, hanem eszmei téren is: magának a nevelés rendszerének és a kultúra jellegének népi alapra helyezésével, hogy ne emberek szűk rétegét, hanem a népet és a nemzetet szolgálja.

Felülvizsgáljuk a német és a magyar kultúrához fűződő viszonyunkat, minden szakterületen leleplezve reakciós elemeiket. A szlávoknak a nemzetközi, s különösen a mi csehszlovák politikánkban mutatkozó új jelentőségével összhangban megerősödik művelődéspolitikánk szláv orientációja. Ebben a szellemben kiigazítjuk és módosítjuk iskoláink tanterveit, valamint tudományos és művészeti intézeteink kulturális orientációját. A Szláv Intézet nemcsak felújul, hanem a más szláv nemzetek és államok kulturális intézeteivel szoros kapcsolatot ápoló eleven politikai-kulturális intézménnyé épül át.

Kulturális téren is teljesen újjáépül a legnagyobb szövetségesünkhöz, a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatunk. E célból nemcsak hogy el lesz távolítva tankönyveinkből és oktatási se-

⁵ A szlovákiai magyar iskolákat a kormányprogramban foglalt oktatáspolitikai célok ismertté válását követően 1945 májusában kezdték tömegesen felszámolni. A Ladislav Novomeský vezette Oktatási Megbízotti Hivatal ugyan tervezte a magyar nemzeti oktatás korlátozott fenntartását, az 1945. szeptemberi tanévnyitáskor azonban már egyetlen magyar tannyelvű iskola sem működött. ŠUTAJ:1993, 40–43, GABZDILOVÁ:2004, 70-81.

gédeszközeinkből minden, ami azokban szovjetellenes volt, hanem ellenkezõleg, az ifjúság megfelelő felvilágosításban részesül a Szovjetunióról. Az orosz nyelv ezért az új tantervben az elsõ helyen lesz az idegen nyelvek között. Arról is gondoskodni fognak, hogy ifjúságunk kellõ ismereteket szerezzon a Szovjetunió keletkezésérõl, berendezkedésérõl, fejlõdésérõl, gazdaságáról és kultúrájáról. Az egyetemeken e célból új tanszékek is létesülnek: a Szovjetunió történetének, a Szovjetunió gazdaságának és a Szovjetunió jogrendszerének tanszékei.

Mindez haladó, népi és nemzeti szellemben valósul meg, amiben példaképeink nagy klasszikusaink lesznek, akik a legmagasabb színvonalú kultúra létrehozása során mélyen népi és nemzeti szellemben jártak el.

XVI.

Az új kormány, felelõsérteljes hivatalának hazai földön való átvételekor, nem titkolhatja népünk elõtt, hogy a köztársaság végleges felszabadulásához és az aljas ellenség és az árulók által nemzeteinken ejtett mély sebek begyógyításához vezetõ út még nehéz, tövises, áldozatokkal és fáradságos munkával jár. Egyet azonban az új kormány népünknek a frontvonal mindkét oldalán megígérhet: a kormány az általa vállalt programot legjobb tudása és lelkiismerete szerint fogja teljesíteni, mindig és mindenütt nemzeteink és a köztársaság érdekeihez fog igazodni, nem engedi meg, hogy a felszabadított köztársaságban a városi és a vidéki dolgozó nép érdekeivel szemben élõsködõ egyének és csoportok kizsákmányoló érdekei kerekedjenek felül. A kormány szilárdan hisz népünk nagy alkotóképességében, s mindent elkövet, hogy ezt az alkotóképességet serkentse és kibontakoztassa azzal, hogy demokratikus úton fogja szervezni és támogatni nemzeteink legszélesebb rétegeinek részvételét a mindennapi politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális életben, hogy ezáltal valósággá váljon, az államhatalom egyedüli forrása valóban a nép.

Zdenìk Fierlinger, s. k.
Josef David, s. k.
Klement Gottwald, s. k.
Vilìam Šìroký, s. k.
Dr. Jan Šràmek, s. k.
Ján Ursìny, s. k.
Jan Masaryk, s. k.
Ludvík Svoboda, s. k.
Dr. Hubert Ripka, s. k.
Václav Nosek, s. k.
Dr. Vavro Šìrobár, s. k.
Dr. Zdenìk Nejedlý, s. k.
Dr. Jaroslav Stránský, s. k.

Václav Kopecký, s. k.
Bohumil Laušman, s. k.
Július Īuriš, s. k.
Dr. Ivan Pietor, s. k.
Antonín Hasal, s. k.
František Hála, s. k.
Dr. Jozef Šoltész, s. k.
Dr. Adolf Procházka, s. k.
Václav Majer, s. k.
Dr. Vlado Clementis, s. k.
Dr. Mikuláš Ferjenèk, s. k.
Ján Lichner, s. k.